

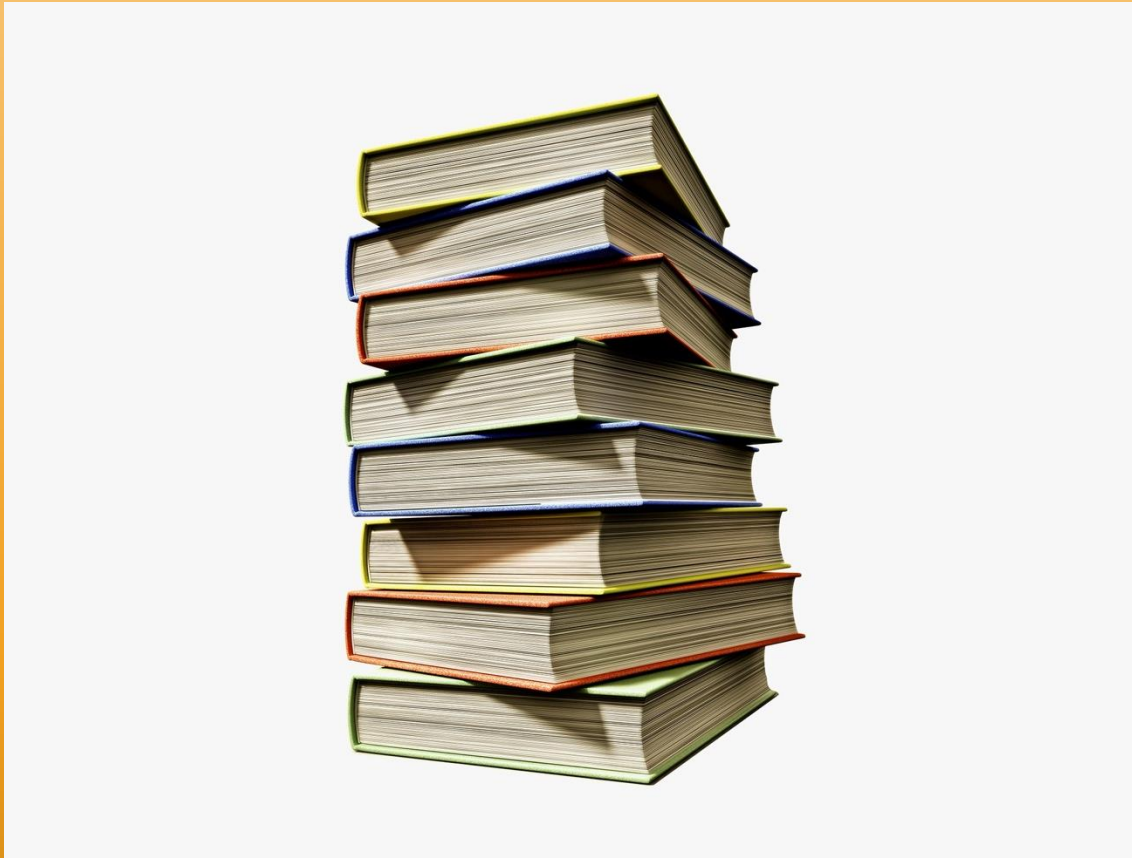
Γενικές αρχές και στρατηγικές διδασκαλίας & Πρακτική Άσκηση Ι

Θωμάς Μπαμπάλης, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Ε.Κ.Π.Α.

Κωνσταντίνα Τσώλη, Αναπλ. Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Ε.Κ.Π.Α.

Ελισάβετ Λαζαράκου, Αναπλ. Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Ε.Κ.Π.Α.

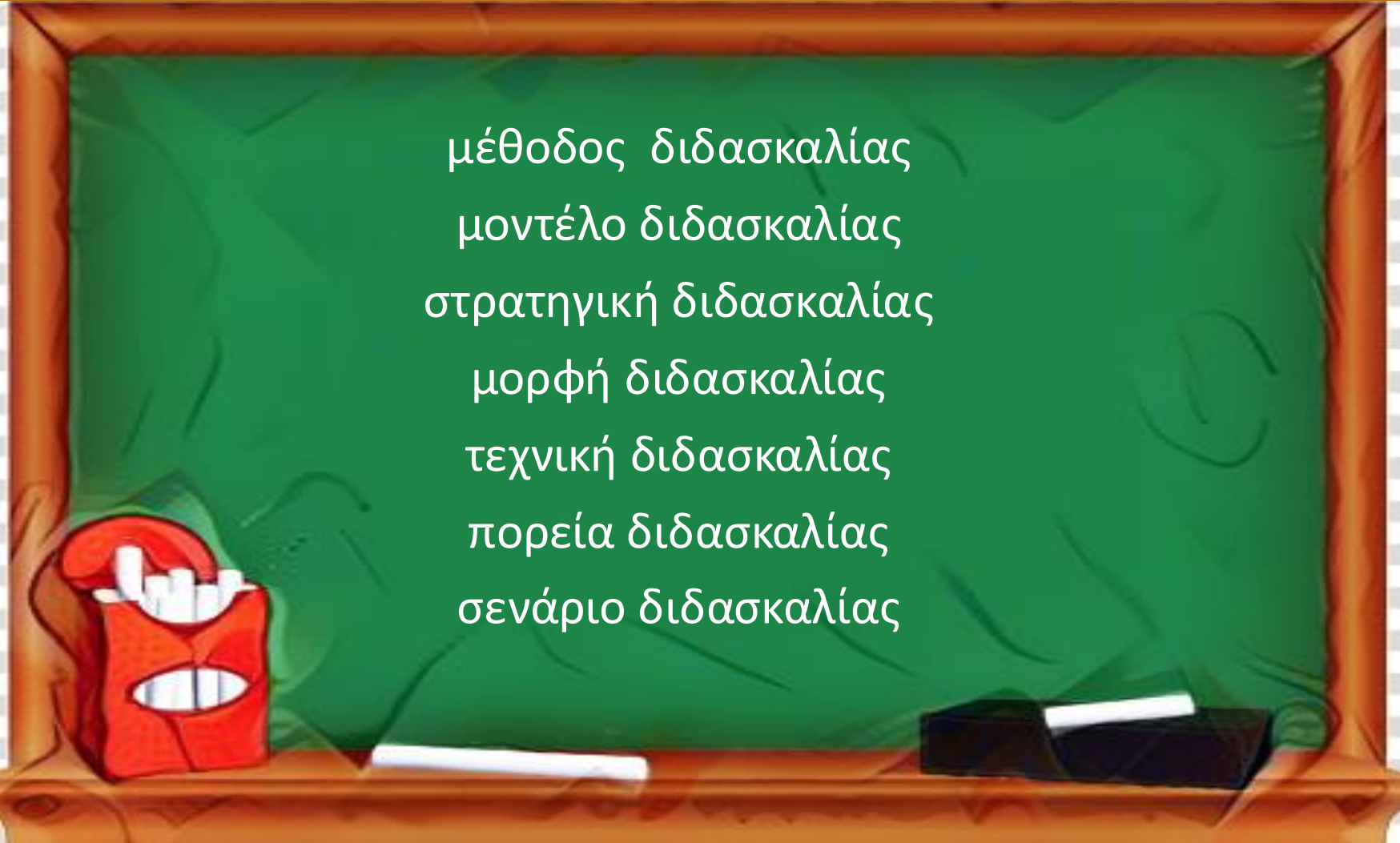
Νικόλαος Αλεξόπουλος, Επίκ. Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Ε.Κ.Π.Α.

Στρατηγική διδακτικής πράξης:
άμεση και έμμεση διδασκαλία

Οι διδακτικές ενέργειες του εκπαιδευτικού κατά την ώρα του μαθήματος είναι αποτελεσματικές μόνο εφόσον είναι σκόπιμες, συστηματικές και καλά οργανωμένες.

Η διδακτική στρατηγική την οποία χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτικός σε κάθε μάθημα είναι σημαντική για τη μάθηση των μαθητών.

μέθοδος διδασκαλίας
μοντέλο διδασκαλίας
στρατηγική διδασκαλίας
μορφή διδασκαλίας
τεχνική διδασκαλίας
πορεία διδασκαλίας
σενάριο διδασκαλίας

Η ορολογία αλλάζει με την πάροδο του χρόνου και διαφοροποιείται κάθε φορά ως προς το περιεχόμενο.

Μπορείτε να φανταστείτε για ποιον λόγο συμβαίνει αυτό;

Από ποιους παράγοντες επηρεάζεται η επιτυχία μίας στρατηγικής διδασκαλίας;

Ποια χαρακτηριστικά οφείλει να έχει μία σύγχρονη στρατηγική διδασκαλίας;

1. τη διδακτική ικανότητα του εκπαιδευτικού
2. τη στάση του μαθητή κατά τη μαθησιακή διαδικασία
3. τους διδακτικούς σκοπούς και στόχους και το περιεχόμενο διδασκαλίας
4. τα πορίσματα της Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας
5. τις γενικές αρχές της Διδακτικής

Μία
σύγχρονη
στρατηγική
διδασκαλίας
οφείλει:

- να ευνοεί την ενεργοποίηση του μαθητή στη μαθησιακή διαδικασία
- να συντελεί στη διαμόρφωση του μαθητή σε ελεύθερη και ανεξάρτητη προσωπικότητα
- να συνδυάζει εξοικονόμηση χρόνου και μεγιστοποίηση αποτελεσμάτων
- να μειώνει την καταπόνηση του μαθητή
- να δίνει ευκαιρίες επιτυχίας σε όλους τους μαθητές

Υπάρχει η βέλτιστη στρατηγική διδασκαλίας για κάθε περίπτωση;

- Καμία διδακτική στρατηγική δεν μπορεί να θεωρηθεί η καλύτερη.
- Η βέλτιστη διδακτική στρατηγική είναι αυτή που προσαρμόζεται κάθε φορά στις ανάγκες των μαθητών και του μαθήματος.

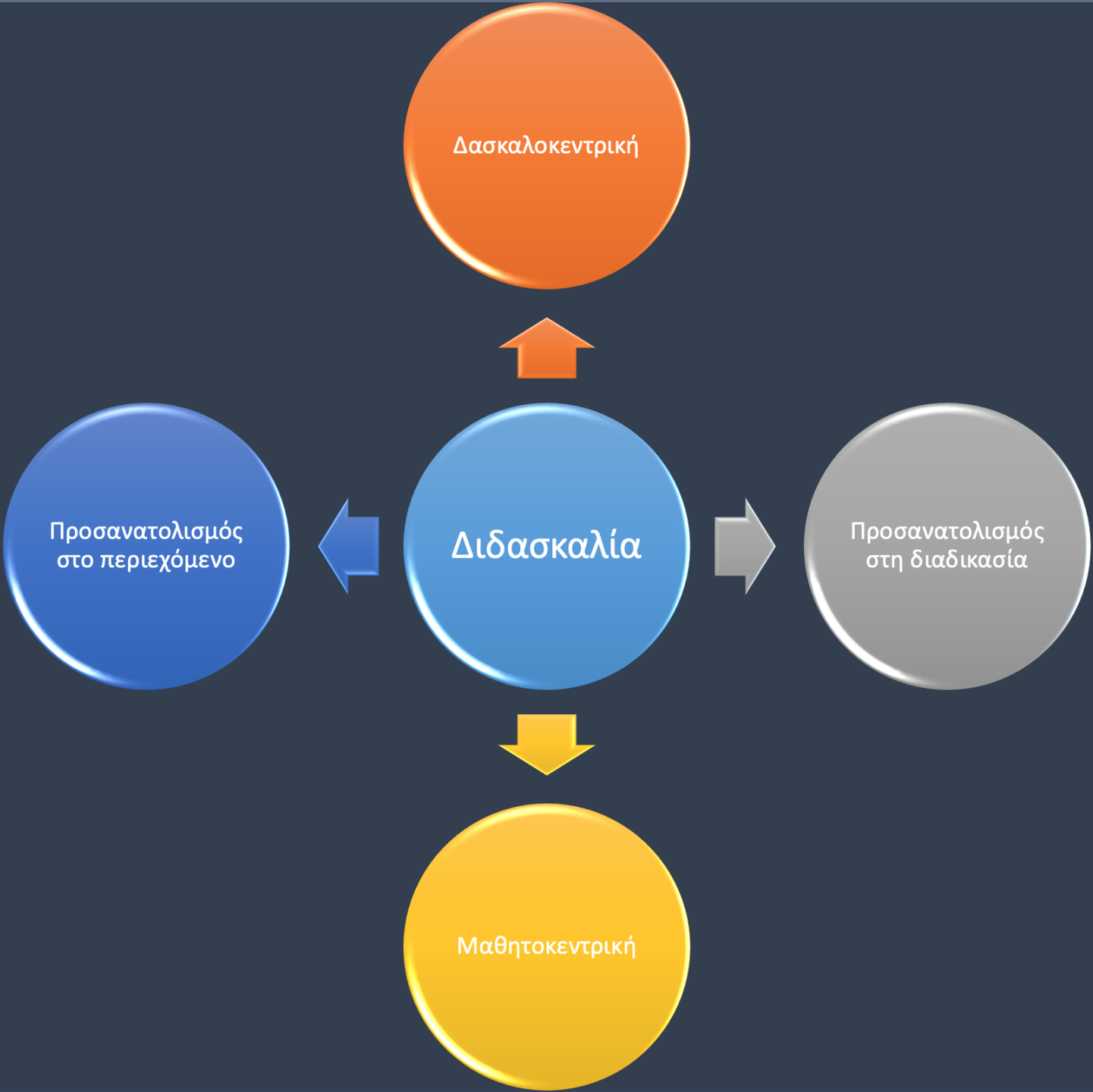
Ο εκπαιδευτικός συνδυάζει στοιχεία πολλών μεθόδων σε μία διδασκαλία.

στηρίζονται σε
διαφορετική
φιλοσοφία και τεχνικές

σύγχρονες
στρατηγικές
διδασκαλίας

άμεση
διδασκαλία

έμμεση
διδασκαλία

άμεση διδασκαλία

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει βήμα - βήμα το νέο υλικό και παρέχει ευκαιρίες συστηματικής εξάσκησης στους μαθητές σε όσα τους δίδαξε με άμεσο και ευθύ τρόπο.

Ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ο ίδιος ως πρότυπο συμπεριφοράς.

Ο έλεγχος της κατανόησης (με τη χρήση ερωτήσεων κυρίως συγκλίνουσας σκέψης προς όλη την τάξη) αποτελεί βασική διδακτική λειτουργία. Αν ο μαθητής έκανε λάθος ο εκπαιδευτικός λειτουργεί επανορθωτικά.

στοιχεία άμεσης διδασκαλίας

Σε ποια θεωρία
μάθησης
βασίζεται;

- ακαδημαϊκός προσανατολισμός
- υψηλός βαθμός καθοδήγησης
- σαφείς στόχοι
- ανάλυση της διδασκαλίας σε τμήματα και κατανομή του χρόνου
- πολλά παραδείγματα
- πολλές ασκήσεις εμπέδωσης
- έλεγχος της κατανόησης και επανορθωτική διδασκαλία
- άμεση ακαδημαϊκή ανατροφοδότηση
- μετάβαση στην επόμενη ενότητα μόνο εάν έχει κατανοηθεί η προηγούμενη
- συναισθηματικά ουδέτερο περιβάλλον

Ο εκπαιδευτικός ελέγχει τους διδακτικούς στόχους, επιλέγει το περιεχόμενο διδασκαλίας, σχεδιάζει και υλοποιεί τη διδασκαλία

δασκαλοκεντρική στρατηγική

The diagram consists of two overlapping arrow-shaped boxes pointing to the right. The left box is dark teal and contains the text: 'Ο εκπαιδευτικός ελέγχει τους διδακτικούς στόχους, επιλέγει το περιεχόμενο διδασκαλίας, σχεδιάζει και υλοποιεί τη διδασκαλία'. The right box is a lighter green and contains the text: 'δασκαλοκεντρική στρατηγική'.

Αν και η άμεση διδασκαλία είναι μία δασκαλοκεντρική στρατηγική, παρέχει αρκετές ευκαιρίες για αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού-μαθητή. Δεν περιλαμβάνει την εργασία με ομάδες.

Ενέργειες εκπαιδευτικού που διδάσκει με άμεση διδασκαλία:

- παρουσιάζει το υλικό σε μικρά βήματα, ώστε οι μαθητές να μαθαίνουν καλά ένα σημείο κάθε φορά (παρουσίαση)
- παρέχει πολλά παραδείγματα της νέας δεξιότητας ή έννοιας, ξαναεξηγεί τα δύσκολα σημεία (δομημένη εξάσκηση)
- εξασκεί τους μαθητές του σε ομοειδή παραδείγματα (καθοδηγούμενη εξάσκηση)
- αναθέτει ανεξάρτητη πρακτική άσκηση στην τάξη ή στο σπίτι

Για ποιες μαθήσεις είναι κατάλληλη η άμεση διδασκαλία;

- για τη μάθηση πληροφοριών
- για την εκτέλεση διαδικασιών

Ανάγνωση (λεξιλόγιο), Γραφή (ορθογραφία),
Μαθηματικά (προπαίδεια), Φυσική αγωγή, Φυσική

Για ποιες μαθήσεις δεν ενδείκνυται η άμεση διδασκαλία;

- για τη διδασκαλία των Κοινωνικών μαθημάτων
- για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας
- για την ανάπτυξη στάσεων και αξιών

Μάθημα: Υπολογισμός περιμέτρου ορθογωνίου

1. Παρουσίαση:

Ο/η δάσκαλος/α δείχνει στον πίνακα ένα ορθογώνιο με μήκος 8 εκ. και πλάτος 5 εκ. Εξηγεί ότι η περίμετρος βρίσκεται με τον τύπο $\Pi = 2 \times (\text{μήκος} + \text{πλάτος})$ και υπολογίζει βήμα-βήμα: $2 \times (8 + 5) = 2 \times 13 = 26$ εκ.

2. Δομημένη εξάσκηση:

Μαζί με την τάξη, υπολογίζουν την περίμετρο σε άλλα παραδείγματα (π.χ. 6 εκ. \times 4 εκ., 9 εκ. \times 3 εκ.), επαναλαμβάνοντας τον τύπο και τη διαδικασία.

3. Καθοδηγούμενη εξάσκηση:

Οι μαθητές λύνουν μόνοι τους 2–3 ασκήσεις, ενώ ο/η δάσκαλος/α δίνει ανατροφοδότηση και υποδείξεις (π.χ. “θυμήσου να προσθέσεις πρώτα μήκος + πλάτος”).

4. Ανεξάρτητη εξάσκηση:

Οι μαθητές συμπληρώνουν ένα φύλλο εργασίας στο σπίτι με νέα σχήματα όπου πρέπει να υπολογίσουν την περίμετρο μόνοι τους.

Μάθημα: Πώς με τόνο και πως χωρίς τόνο

1. Παρουσίαση

Ο/η δάσκαλος/α γράφει στον πίνακα παραδείγματα:

- Πώς σε λένε; (ερώτηση → με τόνο)
- Μου είπε πως θα έρθει. (ισοδυναμεί με ότι → χωρίς τόνο)

Εξηγεί απλά: Αν ρωτάει, τότε **πώς** με τόνο. Αν ισοδυναμεί με **ότι**, τότε **πως** χωρίς τόνο.

2. Δομημένη εξάσκηση

Ο/η δάσκαλος/α λύνει με την τάξη παραδείγματα στον πίνακα:

_____ σε λένε; → (Πώς)

Μου είπε _____ πρέπει να περιμένω. → (πως)

3. Καθοδηγούμενη εξάσκηση

Οι μαθητές συμπληρώνουν προτάσεις, με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ας:

Δεν ξέρω _____ να το κάνω.

Θυμάσαι _____ πήγαμε πέρσι;

Ο/η δάσκαλος/α καθοδηγεί τους μαθητές να σκεφτούν και να απαντήσουν σωστά.

4. Ανεξάρτητη εξάσκηση

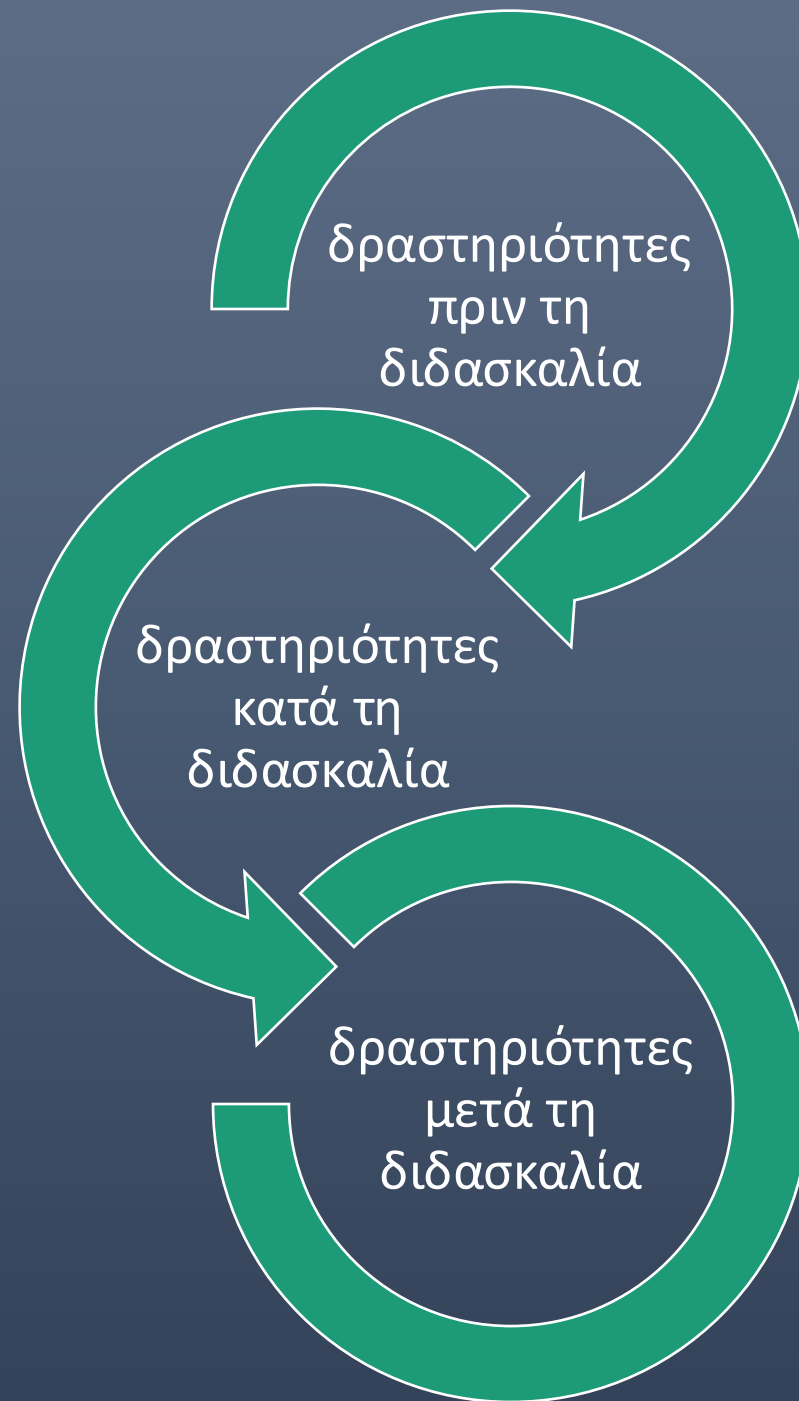
Οι μαθητές γράφουν στο σπίτι 5 προτάσεις με **πώς** και **πως**, φτιάχνοντας μικρές ιστορίες ή διαλόγους.

Παράδειγμα:

Πώς πέρασες στις διακοπές;

Μου είπε πως πήγε στο χωριό.

δραστηριότητες
άμεσης
διδασκαλίας

δραστηριότητες
πριν την
διδασκαλία

Προπαρασκευή διδακτικών στόχων

- προσανατολισμένοι στο περιεχόμενο
- συμβατοί με τις προϋποθέσεις μάθησης των μαθητών
- παραπέμπουν στην προσδοκώμενη συμπεριφορά

Ανάλυση έργου

- διαιρεί τη γνώση σε τμήματα
- τοποθετεί τα τμήματα σε λογική σειρά
- σχεδιάζει τη διδακτική τεχνική που θα εφαρμόσει σε κάθε τμήμα

δραστηριότητες
κατά τη διάρκεια
διεξαγωγής της
διδασκαλίας

Ο εκπαιδευτικός:

- παρουσιάζει στους μαθητές τους στόχους και τα βασικά σημεία του μαθήματος
- παρουσιάζει το νέο μάθημα τμηματικά με επίδειξη και πολλά παραδείγματα
- αναθέτει στους μαθητές καθοδηγούμενη πρακτική εξάσκηση
- ενημερώνει τους μαθητές για τα αποτελέσματα της προσπάθειάς τους
- παρέχει άμεση ανατροφοδότηση και επανορθωτική διδασκαλία

δραστηριότητες
μετά την
διδασκαλία

Οι μαθητές:

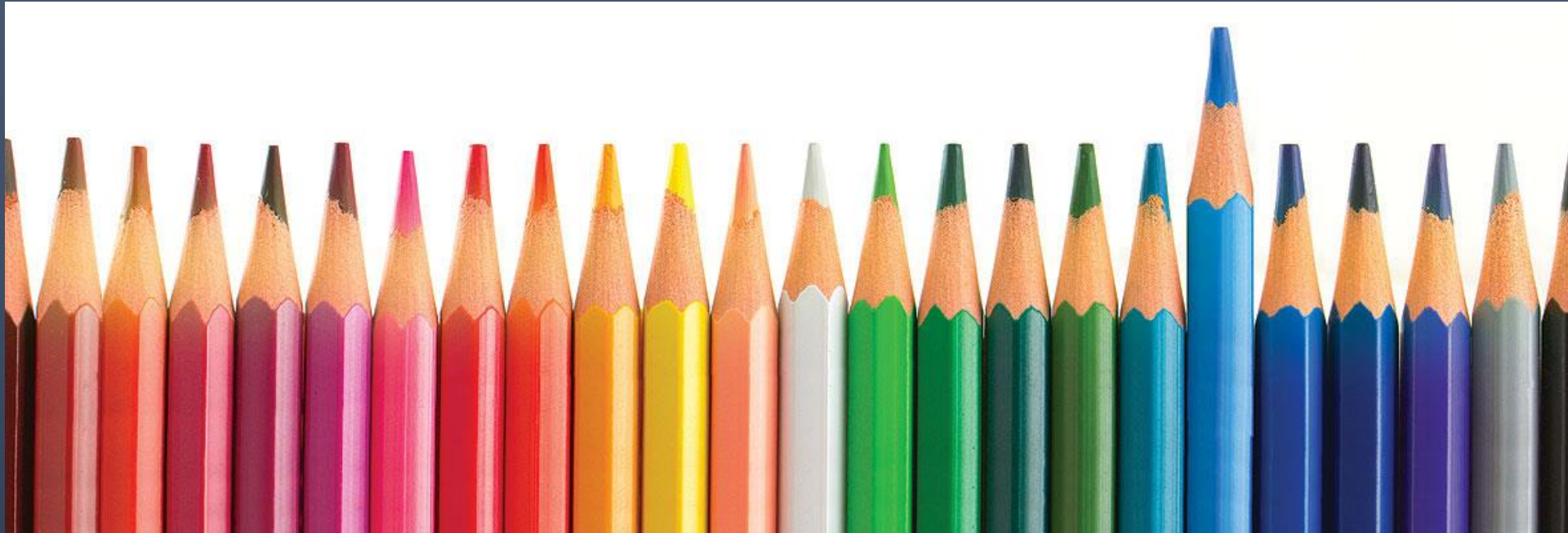
- έχουν την ευκαιρία να ασκηθούν από μόνοι τους με ανεξάρτητη άσκηση στο σχολείο ή στο σπίτι
- συμμετέχουν σε δοκιμασίες (π.χ. τεστ) που δείχνουν τη γνώση και ικανότητα που απέκτησαν
- συμμετέχουν σε εβδομαδιαίες και μηνιαίες επαναλήψεις του περιεχομένου που διδάχθηκε για να σταθεροποιήσουν τη μάθηση και να καλύψουν τα κενά

Κριτική της άμεσης διδασκαλίας

- είναι δασκαλοκεντρική στρατηγική
- προσανατολίζεται κυρίως στην απόκτηση χαμηλού επιπέδου γνώσεων και δεξιοτήτων
- απαιτεί αυστηρή οργάνωση των διδακτικών ενεργειών
- είναι προσηλωμένη στην επίτευξη των στόχων
- δεν ευνοεί τη συναισθηματική ανάπτυξη και τη δημιουργικότητα
- δεν ευνοεί την αυτενέργεια των μαθητών στην τάξη

Έχει πλεονεκτήματα η άμεση διδασκαλία;

έμμεση διδασκαλία

Έμμεση διδασκαλία -Χαρακτηριστικά

- η μάθηση αντιμετωπίζεται ως διαδικασία οικοδόμησης και επέκτασης της γνώσης
- ενεργοποιεί τον μαθητή στη διδακτική μαθησιακή διαδικασία
- δίνει πρωτοβουλία στον μαθητή να κρίνει, να αποφασίζει και να αυτοαξιολογείται
- δίνει έμφαση στην καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης, στην επίλυση προβλημάτων, στην καλλιέργεια ανώτερων νοητικών δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών

Έμμεση διδασκαλία -Χαρακτηριστικά

- ενθαρρύνει τον διάλογο μεταξύ των μαθητών και προσεγγίζει το διδασκόμενο αντικείμενο από τη σκοπιά των μαθητών
- καλεί τους μαθητές να ανακαλύψουν τη νέα γνώση, να προβούν σε γενίκευση, να εφαρμόσουν τη νέα γνώση και να την συσχετίσουν με την προϋπάρχουσα
- δίνει στον εκπαιδευτικό καθοδηγητικό, συμβουλευτικό και συντονιστικό ρόλο

ενεργή συμμετοχή των
μαθητών σε δραστηριότητες
παρατήρησης, έρευνας,
διατύπωσης υποθέσεων και
συμπερασμάτων

μαθητοκεντρική
διδασκαλία

Η γνώση δεν μεταδίδεται από τον εκπαιδευτικό αλλά
κατακτιέται προοδευτικά από τους μαθητές με
αυτενέργεια και ανάληψη πρωτοβουλιών από μέρους
τους.

Στοιχεία έμμεσης διδασκαλίας

- είναι μαθητοκεντρική
- δίνει έμφαση στην πρωτοβουλία και την αυτενέργεια των μαθητών
- αποβλέπει στην επίτευξη στόχων ανώτερων βαθμίδων της ταξινόμιας
- αποβλέπει στην επίτευξη στόχων του συναισθηματικού και κοινωνικού τομέα

Για ποιες μαθήσεις είναι κατάλληλη η έμμεση διδασκαλία;

- για την καλλιέργεια της κριτικής και της δημιουργικής σκέψης
- για την επίλυση προβλημάτων
- για την καλλιέργεια ανώτερων νοητικών δεξιοτήτων
- για τη κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη
- για την παροχή ολόπλευρης αγωγής στον μαθητή

Έμμεση διδασκαλία - Κριτική

- Μπορεί να έχει αρνητικά αποτελέσματα όταν συνδυάζεται με μεγάλη ελευθερία των μαθητών, υπερβολική ανεκτικότητα του εκπαιδευτικού και έλλειψη καθοδήγησης.
- Οι επιδόσεις σε αρκετές περιπτώσεις είναι υψηλότερες στον κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα και χαμηλότερες στον γνωστικό. Η μάθηση είναι όμως βαθύτερη και διαρκέστερη.
- Προσφέρεται περισσότερο για τις μεγαλύτερες τάξεις του δημοτικού σχολείου και για ορισμένα μαθήματα.
- Συμβάλει στην αυτόνομη μάθηση.

Τελικά, πότε οι μαθητές μαθαίνουν καλύτερα;

Όταν οι εκπαιδευτικοί διδάσκουν βάσει σαφώς προσδιορισμένων και ελέγξιμων διδακτικών στόχων (άμεση διδασκαλία), ή όταν οι μαθητές διερευνούν έννοιες με λιγότερη ή περισσότερη καθοδήγηση από τον εκπαιδευτικό και διαφοροποιημένα αποτελέσματα μάθησης (έμμεση διδασκαλία);

Συνδυαστική χρήση άμεσης κα έμμεσης διδασκαλίας

Μορφές έμμεσης διδασκαλίας

- διερευνητικές στρατηγικές
- ανακαλυπτική στρατηγική
- μέθοδος project
- επίλυση προβλήματος
- ομαδοσυνεργατική διδασκαλία

Διερευνητικές προσεγγίσεις

(ανακάλυψη, διερεύνηση, επίλυση προβλήματος, project)

σκοπός
διερευνητικών
προσεγγίσεων

η απόκτηση από τους μαθητές των
στρατηγικών διερεύνησης και επίλυσης
προβλημάτων ώστε να χειρίζονται τα
προβλήματα αυτόνομα για να
επιτυγχάνουν τους στόχους τους

ακολουθείται η επιστημονική μέθοδος
επεξεργασίας των δεδομένων

Πόση καθοδήγηση
και πότε;

στρατηγικές
κατευθυνόμενης
διερεύνησης

στρατηγικές
ελεύθερης
διερεύνησης

Κατευθυνόμενη διερεύνηση

Χαρακτηριστικά

- Απαραίτητη η ύπαρξη **προβλήματος**. Ο εκπαιδευτικός αναζητά ένα πρόβλημα στα περιεχόμενα.
- Ο εκπαιδευτικός προσφέρει το **πλαίσιο καθοδήγησης** (πληροφορίες, ερωτήσεις, υλικό). Απαιτείται καλή προετοιμασία.
- Οι μαθητές **επεξεργάζονται τα δεδομένα** και ασκούνται στις διαδικασίες διερεύνησης.
- Καταλήγουν σε **γενικεύσεις ή συμπεράσματα** (έχουν προκαθοριστεί από τον εκπαιδευτικό).
- Απαιτούνται μία ή δύο διδακτικές ώρες (η τήρηση του χρονοδιαγράμματος αποτελεί βασική επιδίωξη).

Ελεύθερη διερεύνηση

Χαρακτηριστικά

- Οι μαθητές συλλέγουν και επεξεργάζονται στοιχεία **χωρίς καθοδήγηση** από τον εκπαιδευτικό.
- Καταλήγουν σε γενικεύσεις και συμπεράσματα που **δεν έχουν προκαθοριστεί** από τον εκπαιδευτικό.
- Η διάρκεια της διερεύνησης είναι μακρά.
- Η ελεύθερη διερεύνηση μπορεί να έχει τη μορφή **σχεδίου εργασίας**.

φάσεις της
διερευνητικής
διδασκαλίας

- καθορισμός του προβλήματος
- διατύπωση υποθέσεων
- συλλογή και οργάνωση των πληροφοριών
- έλεγχος των υποθέσεων
- διατύπωση συμπερασμάτων
- συνειδητοποίηση και ανάλυση των στρατηγικών ανάλυσης, μεταγνωστικός έλεγχος

Παράδειγμα
Η διδασκαλία των μοχλών
Ε' τάξη

1^η φάση διερευνητικής διδασκαλίας

Καθορισμός του προβλήματος

Οι μαθητές εισάγονται στην έννοια του μοχλού.

Οι μαθητές αναρωτιούνται ποια από τα εργαλεία που γνωρίζουν είναι μοχλοί και ποια όχι (π.χ. ανοιχτήρι της μπίρας, εκπωματιστής κρασιών).

Χωρίζουν τα εργαλεία σε δύο κατηγορίες (μοχλούς ή άλλα).

2^η φάση της διερευνητικής διδασκαλίας

Διατύπωση υποθέσεων

Οι μαθητές διατυπώνουν υποθέσεις σχετικά με τα διάφορα εργαλεία.

Οι υποθέσεις αργότερα θα επαληθευτούν ή θα απορριφθούν.

Στη φάση αυτή δε γίνεται επεξεργασία των υποθέσεων.

3^η φάση της διερευνητικής διδασκαλίας

Συλλογή και οργάνωση δεδομένων

Παρατηρούν και περιγράφουν τα δεδομένα κάθε εργαλείου και καταχωρούν τα στοιχεία που εντοπίζουν.

Δίπλα από το όνομα κάθε εργαλείου σημειώνουν αν έχει ή όχι καθένα από τα χαρακτηριστικά των μοχλών (δύναμη – υπομόχλιο - αντίσταση).

Για κάθε εργαλείο γράφουν τη σειρά των στοιχείων (ΔΥΑ, ΔΑΥ, ΥΔΑ).

4^η φάση της διερευνητικής διδασκαλίας

Αναλυτική επεξεργασία δεδομένων

Εντοπίζονται πόσα είδη μοχλών υπάρχουν, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά κάθε είδους, οι ιδιότητές τους και οι εφαρμογές τους.

Συγκρίνονται τα είδη μεταξύ τους και εντοπίζονται οι δομικές αλλαγές που μπορούν να γίνουν και οι επιπτώσεις στη λειτουργία τους.

Ποιες μεταβολές επιφέρει η μετακίνηση του υπομοχλίου σε καθένα από τα είδη μοχλών;

5^η φάση της διερευνητικής διδασκαλίας

Υπέρβαση δεδομένων

Γίνεται προσπάθεια υπέρβασης της απλής κατανόησης του διδασκομένου ώστε να παραχθεί νέα γνώση με τη μορφή της πρόβλεψης, συνεπαγωγής, αιτιολόγησης, εξήγησης κτλ.

Οι μαθητές προβλέπουν ποιες επιπτώσεις έχουν οι αλλαγές των στοιχείων των μοχλών, εξηγούν γιατί πιάνουμε χαμηλά το φτυάρι, γιατί δεν πριονίζουμε με τη μύτη του πριονιού κτλ.

Βρίσκουν αναλογίες ανάμεσα στα εργαλεία-μοχλούς και στα μέλη του σώματος του ανθρώπου και των ζώων π.χ. αστακός.

Ιεραρχούν τους μοχλούς με βάση τη χρησιμότητά τους σε διάφορες εργασίες π.χ. άρση, τεμαχισμός, εξέλκυση κτλ.

6^η φάση της διερευνητικής διδασκαλίας

Εφαρμογή

Εφαρμόζεται η νέα γνώση σε παρόμοιες και νέες περιπτώσεις.

Δίνονται εργαλεία που δεν εξετάστηκαν προηγουμένως για να κατηγοριοποιηθούν από τους μαθητές.

Λύνονται προβλήματα με ζυγούς, βάρη κτλ.

7^η φάση της διερευνητικής διδασκαλίας

Ανακεφαλαίωση

Η ανακεφαλαίωση μπορεί να γίνει προφορικά ή με πίνακες με τα είδη των μοχλών και τα δομικά τους στοιχεία.

Φτιάχνουμε εννοιολογικό χάρτη με τα είδη των μοχλών, παραδείγματα με τις συνήθεις χρήσεις τους.

8^η φάση της διερευνητικής διδασκαλίας

Μαθησιακή και μεταγνωστική αξιολόγηση

Με ερωτήσεις ο εκπαιδευτικός ελέγχει τις γνώσεις που αποκτήθηκαν.

Κατευθύνει τους μαθητές σε μεταγνωστική αξιολόγηση.